

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Практичні завдання
та методичні рекомендації до їх виконання
з навчальної дисципліни
"РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА"
для студентів напряму підготовки
6.030508 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ, 2013

Затверджено на засіданні кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки.

Протокол № 7 від 12.11.2012 р.

Укладач Грузд М. В.

П69 Практичні завдання та методичні рекомендації до їх виконання з навчальної дисципліни "Регіональна економіка" для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / укл. М. В. Грузд. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 48 с. (Укр. мов.)

Подано практичні завдання з усіх тем навчальної дисципліни, самостійне розв'язання яких буде сприяти підвищенню рівня знань студентів та формуванню необхідних компетентностей з регіональної економіки, а також методичні рекомендації до їх виконання.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит".

Вступ

Метою навчальної дисципліни "Регіональна економіка" є формування знань стосовно теоретичних і практичних засад територіальної організації продуктивних сил України, сучасного стану та напрямів регіонального розвитку економіки, територіальної та галузевої структури господарського комплексу при раціональному використанні всіх видів ресурсів.

Практичне заняття – це форма навчального заняття, на якому відбувається формування вмінь та навичок виконання певних видів роботи: розрахунків економічних показників, опрацювання нормативно-правових актів, обґрунтування висновків щодо покращення діяльності конкретних галузей та регіонального розвитку в цілому.

Основною метою практичної роботи з навчальної дисципліни "Регіональна економіка" є придбання студентами практичних навичок у вирішенні економічних питань, що виникають протягом функціонування економіки країни та регіонів.

Виконання запропонованих практичних завдань дає можливість студентам оволодіти професійними компетентностями з територіальної та галузевої структури господарства, оцінки спеціалізації конкретного регіону, аналізу демографічного стану, аналізу доцільності розміщення підприємства в конкретному регіоні, організації зовнішньоекономічної діяльності країни та регіонів.

Протягом практичного заняття студенти самостійно або у малих групах вирішують запропоновані завдання різного рівня складності, ділові ігри. Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння студентами матеріалу викладач перевіряє та оцінює результати роботи, підводить підсумки її виконання. Слід зазначити, що в межах дисципліни "Регіональна економіка" з метою опанування студентами всіх видів економічних розрахунків, практичні заняття рекомендується проводити за окремо взятими темами чи, в деяких випадках, питаннями.

Подані практичні завдання та ситуації носять реальний характер та наближені до оточуючої дійсності. Ряд наведених у представлених завданнях вихідних даних є загальними для всіх студентів у групі, деякі вихідні дані є базовими, тобто корегуються відповідно до коефіцієнта, що видається викладачем. Після кожного завдання на підставі виконаних розрахунків, необхідно зробити обґрунтовані висновки.

Змістовний модуль 1. Соціально-економічні основи управління регіональним розвитком України

Завдання 1. Розрахунок показників ефективності використання продуктивних сил

Завдання 1.1. Визначити зміну валової продукції промисловості під впливом зміни чисельності працівників та продуктивності праці. Чисельність працівників у базовому році становила 12 млн осіб, у розрахунковому році вона зростає на 2 %, продуктивність праці в базовому році досягала 25 тис. грн, у розрахунковому році вона зростає на 3 %.

Завдання 1.2. Визначити зміну валової продукції промисловості під впливом зміни чисельності працівників та продуктивності праці. Чисельність працівників у базовому році становила 17 млн осіб, у розрахунковому році вона зростає на 3 %, продуктивність праці в базовому році досягала 29 тис. грн, у розрахунковому році вона зростає на 5 %.

Методичні рекомендації

Вплив продуктивності праці на динаміку валової продукції промисловості визначається за формулою:

$$\pm \Delta ВП_{пр} = Ч_б \times П_p П_p - Ч_б \times П_p П_б, \quad (1)$$

де $\pm \Delta ВП_{пр}$ – зміна валової продукції промисловості за рахунок зміни продуктивності праці;

$Ч_б$ – чисельність працівників у промисловості в базовому році, осіб;

$П_p П_p, П_p П_б$ – продуктивність праці у промисловості в базовому та розрахунковому році.

Зміна валової продукції галузі під впливом зміни чисельності працівників розраховується за формулою:

$$\pm \Delta ВП_ч = Ч_p \times П_p П_б - Ч_б \times П_p П_б, \quad (2)$$

де $Ч_p$ – чисельність працівників у промисловості в розрахунковому році, осіб;

Завдання 1.3. Визначити показники використання основних виробничих засобів промислових підприємств Харківського регіону на основі даних наведених в табл. 1. Необхідно зробити обґрунтовані висновки відносно оптимального місця розміщення продуктивних сил.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку

Місцезнаходження підприємства	Річний випуск продукції в оптових цінах, тис. грн	Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн	Чисельність працюючих, осіб
м. Ізюм	650	1 250	230
м. Куп'янськ	630	2 300	195
м. Лозова	400	1 500	170
м. Чугуїв	550	1 000	210

Завдання 1.4. ВВП по регіону становить 12 млрд грн, основні виробничі засоби в промисловості регіону дорівнюють 8 млрд грн, чисельність працівників у промисловості становить 1,1 млн осіб, проміжне споживання дорівнює 47 % ВВП промисловості.

За наведеними даними необхідно розрахувати:

фондовіддачу;

фондомісткість;

фондоозброєність;

продуктивність праці;

матеріаломісткість.

Методичні рекомендації

Фондомісткість (ФМ), фондоозброєність (ФО) та фондівіддача (ФВ) розраховуються за такими формулами:

$$ФМ = \frac{ВОФ}{Q_{пр}}, \quad (3)$$

$$\Phi O = \frac{BO\Phi}{Ч}, \quad (4)$$

$$\Phi B = \frac{Q_{\text{пр}}}{BO\Phi}, \quad (5)$$

де BOΦ – вартість основних фондів, грн;

$Q_{\text{пр}}$ – ВВП промисловості, млрд грн;

Ч – чисельність працівників в промисловості, осіб.

Валовий внутрішній продукт промисловості розраховується за формулою:

$$\text{ВВП}_{\text{п}} = \text{ВП}_{\text{пр}} - \text{ПС}, \quad (6)$$

де $\text{ВВП}_{\text{п}}$ – валовий внутрішній продукт промисловості, млрд грн;

$\text{ВП}_{\text{пр}}$ – валова продукція промисловості, млрд грн;

ПС – проміжне споживання промисловості, млрд грн.

Завдання 1.5. Розрахувати рівень матеріаломісткості валової продукції регіону, абсолютну та відносну економію матеріальних витрат у прогнозованому році за наступними даними:

валова продукція промисловості регіону в базовому році дорівнювала 21 млрд грн;

темп приросту валової продукції промисловості регіону у прогнозованому році становитиме 4 %;

питома вага матеріальних витрат у валовій продукції промисловості в базовому році – 42 %;

у прогнозованому році передбачається зниження матеріаломісткості валової продукції на 1,7 %.

Методичні рекомендації

Розрахунок варто вести в наступній послідовності: визначити валову продукцію промисловості у прогнозованому році; розрахувати розмір матеріальних витрат у базовому році; визначити матеріаломісткість продукції у базовому році; визначити матеріаломісткість продукції прогнозованого року; розрахувати абсолютну та відносну економію матеріальних витрат у прогнозованому році.

Завдання 2. Розрахунок індексу спеціалізації

Завдання 2.1. Питома вага вартості виробництва продукції машинобудування в усій промисловості Харківської області у січні – липні 2011 року становила 19,2 %, а частка виробництва такої продукції у країні становила 11,5 %. Розрахуйте індекс рівня спеціалізації даної продукції у Харківській області.

Завдання 2.2. Необхідно визначити, які з перелічених нижче галузей промисловості є галузями спеціалізації Львівської області. Відомо, що в Україні загальний обсяг реалізованої промислової продукції за січень – травень 2011 року склав 436 527,7 млн грн, а у Львівській області – 9 136,5 млн грн.

Вихідні дані про обсяги реалізації промислової продукції за видами діяльності за січень – травень 2011 року подано у табл. 2.

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунків за період січень – травень 2011 року

Види діяльності	Обсяг реалізованої промислової продукції підприємств, млн грн	
	в Україні	у Львівській області
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	60 029,4	2 427,5
Легка промисловість	2 890,0	311,05
Виробництво коксу, продуктів нафто перероблення	29 928,2	440,4

Завдання 2.3. Обґрунтуйте, чи є перелічені нижче галузі промисловості галузями спеціалізації Харківської області.

Відомо, що в Україні загальний обсяг реалізованої промислової продукції за січень – липень 2011 року склав 619 574,6 млн грн, а обсяги реалізованої харчової і машинобудівної продукції за той самий період склали відповідно 88 379,4 млн грн і 71 153,9 млн грн.

Головне управління статистики в Харківській області надало такі дані за січень – липень 2011 року: загальний обсяг реалізованої промислової продукції у Харківській області склав 30 883,01 млн грн, обсяги реалізованої харчової і машинобудівної продукції у Харківській області склали відповідно 7 929,0 млн грн і 5 935,2 млн грн.

Методичні рекомендації

Індекс рівня районної спеціалізації галузі – це відношення питомої ваги галузі у певному районі (області) до питомої ваги тієї ж галузі у країні. Він визначається за формулою:

$$S_i^j = (P_i^j / P^j) / (P_i / P), \quad (7)$$

де P_i^j – обсяг виробництва i -ї галузі в j -му районі (області);

P^j – обсяг виробництва всієї промислової продукції в j -му районі (області);

P_i – обсяг виробництва в i -й галузі по країні в цілому;

P – обсяг виробництва всієї промислової (сільськогосподарської) продукції по країні в цілому.

Якщо $S_i^j \geq 1$, то галузь промисловості (сільського господарства) відноситься до виробництв спеціалізації цього району (області).

Завдання 3. Розрахунок коефіцієнта міжрайонної (міжобласної) товарності

Завдання 3.1. Експорт котлів, машин, апаратів і механічних пристроїв за 11 місяців 2010 року у Харківській області склав 21,1 % від загальної вартості експорту (1 090,1 млн дол. США). У загальному обсязі імпорту регіону (1 460,8 млн дол. США) на зазначену групу товарів припадало 12,4 %.

Обсяг реалізованих котлів, машин, апаратів і механічних пристроїв у Харківському регіоні склав 372,74 млн дол. США.

Розрахувати коефіцієнт міжрайонної товарності у Харківській області. Галузями спеціалізації будуть ті, у яких показник вище 0,5.

Методичні рекомендації

Розрахунок коефіцієнта міжрайонної товарності здійснювати, враховуючи, що для галузей спеціалізації цей коефіцієнт повинен бути менший за одиницю або дорівнювати одиниці.

Коефіцієнт міжрайонної (міжобласної) товарності – це відношення чистого вивозу продукції (різниця між вивозом і ввозом аналогічної продукції) до загального обсягу її виробництва у даному районі (області).

Цей коефіцієнт дає можливість оцінити потенціал району (області) й точніше визначити роль галузі у міжрайонному (міжобласному) обміні (формула 8):

$$L_i^j = \frac{W_i^j - V_i^j}{P_i^j}, \quad (8)$$

де W_i^j – обсяг (вартість) вивезеної i -ї продукції з j -го району (області);

V_i^j – обсяг (вартість) ввезеної i -ї продукції до j -го району (області);

P_i^j – обсяг виробництва i -ї продукції в j -му районі (області).

Завдання 4. Розрахунок показників аналізу господарського комплексу

Завдання 4.1. Розрахувати коефіцієнт територіальної концентрації промисловості з урахуванням території області та коефіцієнт економічного потенціалу за даними наведеними в табл. 3 та 4.

Методичні рекомендації

Коефіцієнт територіальної концентрації промисловості з урахуванням території області розраховується як сума наступних компонентів: питомої ваги промислової продукції, питомої ваги вартості основних засобів та питомої ваги чисельності персоналу відношення до питомої ваги території регіону.

Таблиця 3

Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта територіальної концентрації, промисловості та коефіцієнта економічного потенціалу

Області	Обсяг капітальних інвестицій, млн грн		Валовий регіональний продукт, млн грн		Продукція промисловості, млн грн	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Харківська	15 414	10 143	62 756	52 276	45 862	47 141
Донецька	23 512	16 270	124 317	100 323	193 262	148 946
Тернопільська	3 372	1 267	11 220	10 412	5 440	5 451
Одеська	15 666	11 772	49 659	43 153	32 401	27 766
Кіровоградська	6 564	5 303	14 753	12 791	7 722	8 202
Україна	29 2074	232 878	1 001 811	850 537	969 031	852 282

Таблиця 4

Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта територіальної концентрації, промисловості та коефіцієнта економічного потенціалу

Області	Вартість основних засобів, млн грн		Чисельність персоналу, тис. осіб		Територія
	2010	2011	2010	2011	
Харківська	75 724	75 724	75 724	75 724	31,4
Донецька	146 967	146 967	146 967	146 967	26,5
Тернопільська	14 828	14 828	14 828	14 828	13,8
Одеська	63 504	63 504	63 504	63 504	33,8
Кіровоградська	25 673	25 673	25 673	25 673	24,6
Україна	1 322 120	1 322 120	1 322 120	1 322 120	603,5

Питома вага складових коефіцієнта розраховується за допомогою показника питомої ваги:

$$\text{ПП}_{\text{пит.ваг}} = \frac{\text{ПП}_{\text{рег}}}{\text{ПП}_{\text{укр}}}, \quad (9)$$

$$T_{\text{пит.ваг}} = \frac{T_{\text{рег}}}{T_{\text{укр}}} . \quad (10)$$

Коефіцієнт економічного потенціалу визначають за формулою :

$$K_{\text{еп}} = \frac{\frac{(\text{ОКИ}_{\text{рег}} + \text{ВРП}_{\text{рег}} + \text{ПП}_{\text{рег}} + \text{ОФ}_{\text{рег}})}{T_{\text{рег}}}}{\frac{(\text{ОКИ}_{\text{укр}} + \text{ВРП}_{\text{укр}} + \text{ПП}_{\text{укр}} + \text{ОФ}_{\text{укр}})}{T_{\text{укр}}}} , \quad (11)$$

де $\text{ПП}_{\text{рег}}$, $\text{ПП}_{\text{укр}}$ – продукція промисловості регіону та України відповідно;
 $\text{ОФ}_{\text{рег}}$, $\text{ОФ}_{\text{укр}}$ – вартість основних засобів регіону та України відповідно;
 $\text{Ч}_{\text{рег}}$, $\text{Ч}_{\text{укр}}$ – чисельність персоналу регіону та України відповідно;
 $\text{ОКИ}_{\text{рег}}$, $\text{ОКИ}_{\text{укр}}$ – обсяг капітальних інвестицій регіону та України;
 $\text{ВРП}_{\text{рег}}$, $\text{ВРП}_{\text{укр}}$ – валовий регіональний продукт регіону та України відповідно;
 $T_{\text{рег}}$, $T_{\text{укр}}$ – територія регіону та України.

Завдання 5. Оцінка структури та динаміки валового внутрішнього продукту за категоріями доходу

Завдання 5.1. Провести аналіз структури та динаміки валового внутрішнього продукту за категоріями доходу за період 2008 – 2011 рр. Вихідні дані для аналізу наведено в табл. 5. Зробити обґрунтовані висновки.

Таблиця 5

Структура валового внутрішнього продукту за категоріями доходу

Показники	Роки			
	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5
Валовий внутрішній продукт	100,00	100,00	100,00	100,00
Оплата праці найманих працівників	49,4	48,8	49,6	51,0
Податки за виключенням субсидій на:				
виробництво та імпорт	13,5	12,2	12,3	12,7
на продукти	12,9	11,9	13,0	12,9

1	2	3	4	5
інші, пов'язані з виробництвом	0,6	0,3	-0,7	-0,2
Валовий прибуток, змішаний дохід	37,1	39,0	38,1	36,3

Методичні рекомендації

Оцінка структури та динаміки валового внутрішнього продукту за категоріями доходу проводиться за допомогою наступних показників динаміки:

Питома вага (ПВ) або частка показника a_i в показнику A_i визначається таким чином:

$$ПВ = \frac{a_i}{A_i} \times 100, \quad (12)$$

Темпи зростання (ТЗ) і темпи приросту (ТП) визначаються за такою формулою:

$$ТЗ = \frac{\Pi_i}{\Pi_{i-1}} \times 100, \quad (13)$$

$$ТП = \frac{\Pi_i - \Pi_{i-1}}{\Pi_{i-1}} \times 100, \quad (14)$$

де Π_i , Π_{i-1} – величини показників, які аналізуються, відповідно, за даний і попередній роки.

Абсолютне відхилення (АВ) розраховується за формулою:

$$АВ = \Pi_i - \Pi_{i-1}, \quad (15)$$

Завдання 6. Розрахунок раціонального радіуса перевезення

Завдання 6.1. Визначити раціональний радіус перевезення кондитерських виробів у Харківській області.

Дані для розрахунку: наведені витрати на виробництво 1 т кондитерських виробів у Балакліївському районі складають 150 грн, у Куп'янському – 170 грн, відстань між підприємствами – 126 км; наведені затрати на транспорт для перевезення 1 т кондитерських виробів на відстань 1 км у напрямку від першого району до другого – 1,8 грн, і в зворотному напрямку – 2,0 грн.

Методичні рекомендації

Раціональний радіус перевезення кондитерських виробів визначається за формулою:

$$P = \frac{(\Pi_2 - \Pi_1 + T_2 \times D)}{T_1 + T_2}, \quad (16)$$

де P – раціональний радіус перевезення продукції, км;

Π_1, Π_2 – приведені витрати на одиницю продукції, що перевозиться, відповідно у першій і другій областях;

T_1 – приведені затрати на транспорт для перевезення 1 т продукції на відстань 1 км у напрямку від першого пункту призначення до другого пункту призначення, грн.

T_2 – приведені затрати на транспорт для перевезення 1 т продукції на відстань 1 км у напрямку від другого пункту призначення до першого пункту призначення, грн.

D – відстань між пунктами призначення, км.

Завдання 7. Оцінка валового регіонального продукту

Завдання 7.1. На основі даних Державного комітету статистики України про обсяги валового регіонального продукту (ВРП) і середню чисельність населення у 2008 – 2010 рр. (табл. 6) визначте: роль кожного регіону у формуванні ВРП; зробіть рейтинг регіонів залежно від ролі кожного регіону у формуванні ВРП; розмір ВРП у розрахунку на

1 особу; розподіліть регіони за групами, виходячи із розміру ВРП у розрахунку на 1 особу.

Таблиця 6

Обсяги ВРП і середня чисельність населення у 2008 – 2010 рр.

Регіони	ВРП, млн грн			Середня чисельність населення, тис. осіб		
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Україна	948 056	805 044	838 856	46 258,2	4 6053,3	45 870,7
АРК	27 365	24 464	25 883	1 969,2	1 966,3	1 964,4
Вінницький	20 094	17 703	18 216	1 666,1	1 650,6	1 645,9
Волинський	12 784	10 534	10 418	1 036,3	1 036,7	1 036,9
Дніпропетровський	104 687	87 414	93 183	3 386,3	3 355,5	3 346,0
Донецький	117 646	94 940	106 143	4 519,7	4 466,7	4 449,9
Житомирський	15 008	13 162	14 610	1 299,8	1 285,8	1 282,4
Закарпатський	13 208	10 778	11 662	1 243	1 244,8	1 246,1
Запорізький	42 445	32 386	33 552	1 827,1	1 811,7	1 806,5
Івано-Франківський	17 883	15 630	15 364	1 381,8	1 380,7	1 380,2
Київський	35 687	31 440	33 169	1 732,6	1 721,8	1 719,7
Кіровоградський	13 961	12 104	12 709	1 033,4	1 017,8	1 013,9
Луганський	42 985	35 807	37 311	2 343,6	2 311,6	2 301,4
Львівський	35 534	30 986	31 513	2 556,4	2 549,6	2 547,2
Миколаївський	19 410	17 683	18 054	1 199,7	1 189,5	1 186,4
Одеський	46 994	40 838	41 981	2 393,4	2 391	2 389,9
Полтавський	34 118	28 966	31 978	1 518,1	1 499,6	1 493,7
Рівненський	14 074	11 639	12 349	1 151,5	1 151,6	1 152,1
Сумський	16 210	14 054	13 759	1 190,4	1 172,3	1 166,9
Тернопільський	10 618	9 854	9 647	1 096	1 088,9	1 086,5
Харківський	59 389	49 471	49 422	2 789,2	2 769,1	2 762,1
Херсонський	13 174	12 054	12 247	1 103,3	1 093,4	1 090,8
Хмельницький	16 061	14 150	14 122	1 345,8	1 334	1 330,4
Черкаський	19 101	16 026	17 212	1 309,9	1 295,2	1 290,3
Чернівецький	8 833	7 694	7 648	904,3	904,4	904,3
Чернігівський	14 918	13 143	12 985	1 128,6	1 109,7	1 104,0
м. Київ	169 564	146 673	148 580	2 752,9	2 785,1	2 792,2
м. Севастополь	6 305	5 454	5 961	379,8	380,5	357,2

Методичні рекомендації

Розрахунок необхідно вести в наступній послідовності: визначити роль кожного регіону у формуванні ВРП; розрахувати ВРП на одну особу як відношення ВРП до середньої чисельності населення регіону.

Завдання 7.2. Визначити структурні зміни валового регіонального продукту за роками по регіонам України. Зробити обґрунтовані висновки.

Таблиця 7

Валовий регіональний продукт у фактичних цінах, млн грн

Регіони	Січень – вересень			
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Україна	441 452	544 153	720 731	948 056
АР Крим	12 848	16 044	20 874	27 365
Вінницький	10 207	12 414	15 381	20 094
Волинський	6 553	7 687	10 072	12 784
Дніпропетровський	41 227	52 347	71 173	104 687
Донецький	58 044	72 361	92 093	117 646
Житомирський	7 430	8 784	11 127	15 008
Закарпатський	6 700	8 185	10 508	13 208
Запорізький	19 968	24 787	33 158	42 445
Івано-Франківський	9 622	11 316	13 916	17 883
Київський	15 362	19 188	26 221	35 687
Кіровоградський	6 877	8 187	9 989	13 961
Луганський	19 716	24 159	32 280	42 985
Львівський	17 192	21 486	27 987	35 534
Миколаївський	9 553	11 876	14 767	19 410
Одеський	20 762	24 898	33 116	46 994
Полтавський	18 099	22 179	28 355	34 118
Рівненський	7 263	8 924	11 180	14 074
Сумський	8 025	9 566	12 341	16 210
Тернопільський	5 137	6 452	8 276	10 618
Харківський	25 618	32 023	43 868	59 389
Херсонський	6 469	7 565	9 034	13 174
Хмельницький	7 958	9 603	12 339	16 061
Черкаський	9 014	10 957	13 656	19 101
Чернівецький	4 234	5 126	6 672	8 833
Чернігівський	7 627	8 950	11 532	14 918
м. Київ	77 124	95 267	135 900	169 564
м. Севастополь	2 823	3 822	4 916	6 305

Завдання 7.3. Визначити структурні зміни валового регіонального продукту на одну особу за роками по регіонам України.

Таблиця 8

**Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу
у фактичних цінах, грн**

Регіони	Січень – вересень			
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Україна	9 372	11 630	15 496	20 495
АР Крим	6 460	8 101	10 574	13 898
Вінницький	5 966	7 328	9 159	12 061
Волинський	6 285	7 397	9 711	12 340
Дніпропетровський	11 909	15 239	20 868	30 918
Донецький	12 490	15 725	20 197	26 028
Житомирський	5 554	6 636	8 485	11 545
Закарпатський	5 373	6 576	8 452	10 626
Запорізький	10 683	13 369	18 022	23 232
Івано-Франківський	6 916	8 157	10 055	12 940
Київський	8 673	10 918	15 033	20 593
Кіровоградський	6 394	7 723	9 546	13 515
Луганський	8 131	10 085	13 628	18 338
Львівський	6 657	8 351	10 915	13 902
Миколаївський	7 801	9 769	12 227	16 175
Одеський	8 619	10 379	13 827	19 638
Полтавський	11 574	14 330	18 500	22 476
Рівненський	6 269	7 724	9 695	12 217
Сумський	6 497	7 848	10 249	13 622
Тернопільський	4 603	5 819	7 510	9 688
Харківський	9 025	11 353	15 645	21 294
Херсонський	5 713	6 744	8 122	11 944
Хмельницький	5 764	7 023	9 100	11 932
Черкаський	6 681	8 209	10 331	14 581
Чернівецький	4 654	5 650	7 369	9 771
Чернігівський	6 474	7 714	10 081	13 213
м. Київ	28 780	35 210	49 795	61 592
м. Севастополь	7 452	10 079	12 961	16 592

Методичні рекомендації

Розрахунки необхідно вести за допомогою показників оцінки динаміки і структури.

Завдання 8. Розрахунок структурного ефекту регіону

Завдання 8.1. На підставі даних табл. 9, зробити висновок: в якому регіоні структурний ефект позитивно впливає на економічний розвиток.

Таблиця 9

Вихідні дані для розрахунку структурного ефекту регіону

Вид економічної діяльності	Виробництво товарів та послуг, млн грн			
	Регіон А		Регіон Б	
	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.
1	7 654	7 900	8 092	9 876
2	567	700	786	809
3	67	70	72	77
4	5 421	5 500	5 690	5 722

Методичні рекомендації

Індекс структурних змін ($ICЗ_{\text{регіону}}$) визначається за формулою:

$$ICЗ_{\text{регіону}} = \text{Сума змін за модулем} / \text{кількість елементів}. \quad (17)$$

Структурний ефект дорівнює відношенню відсоткової зміни результативного показника до індексу структурних змін.

Завдання 9. Обґрунтування місця будівництва підприємства

Завдання 9.1. На території України заплановано побудувати підприємство з виробництва металоконструкцій. Розроблено три варіанти проекту будівництва цього підприємства однакової потужності у Харківській, Луганській та Тернопільській областях.

Нормативний коефіцієнт ефективності для даної галузі промисловості дорівнює 0,2.

Обґрунтуйте місце будівництва підприємства на основі вихідних даних, що наведені у табл. 10.

Таблиця 10

Вихідні дані для обґрунтування місця будівництва підприємства

Області	Капітальні вкладення у проект, тис. грн	Собівартість річного випуску продукції, тис. грн
Харківська	6 100	5 750
Тернопільська	6 400	5 500
Луганська	6 700	5 250

Методичні рекомендації

Обґрунтування місця розташування підприємства визначається на основі розрахунку наведених сукупних витрат за такою формулою:

$$П = C + K \times E_n \rightarrow \min, \quad (18)$$

де П – приведені сукупні витрати по проекту, грн;

С – собівартість продукції, грн;

К – капітальні вкладення, грн;

E_n – нормативний коефіцієнт порівняної ефективності капітальних вкладень за рік.

Завдання 10. Розрахунок показників рівня життя населення

Завдання 10.1. На основі наведених у табл. 11 даних, розрахувати за роками наступні показники:

індекс тривалості життя;

індекс досягнутого рівня освіти;

індекс людського розвитку.

Зробити обґрунтовані висновки та запропонувати шляхи покращення умов людського розвитку.

Вихідні дані для розрахунку показників рівня життя населення

Роки	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Грамотність серед дорослого населення, %	Сукупна частка учнів, %	Індекс реального ВВП на душу населення
1	68,7	95,0	69,8	0,545
2	71,3	98,0	70,1	0,585
3	77,2	99,0	71,3	0,653

Методичні рекомендації

При розрахунку індексу людського розвитку середня тривалість життя приймається в діапазоні 25 – 85 років.

Індекс тривалості життя визначається за формулою:

$$I_{ТЖ} = \frac{OT_{ж} - 25}{85 - 25}, \quad (19)$$

де $I_{ТЖ}$ – очікувана тривалість життя.

Індекс рівня освіти розраховується за формулою:

$$I_{PO} = \frac{2 \times I_{ГР} + I_{УЧ}}{3}, \quad (20)$$

де $I_{ГР}$ – індекс грамотності дорослого населення;

$I_{УЧ}$ – індекс частки учнів.

Індекс людського розвитку розраховується за формулою:

$$I_{ЛР} = \frac{I_{ВВП} + I_{PO} + I_{ТЖ}}{3}, \quad (21)$$

де $I_{ВВП}$ – індекс реального ВВП на душу населення.

Завдання 10.2. Розрахувати вартість прожиткового мінімуму та вартість продуктового набору для працездатної особи на місяць та рік. Питома вага вартості набору непродовольчих товарів складає 53 %.

Питома вага витрат на побутові, комунальні, транспортні та інші послуги становить 37 % від вартості непродуктового набору на місяць. Витрати на загальнообов'язкове державне страхування становлять 17 % вартості усіх продовольчих і непродовольчих товарів. Вихідні дані для розрахунку наведені у табл. 10.

Таблиця 12

Вихідні дані для розрахунку вартості прожиткового мінімуму та вартості продуктового набору для працездатної особи

Продукти харчування	Ціна одиниці товару, грн	Мінімальний рівень споживання у натуральному виразі за рік, кг
Хліб і хлібопродукти	3,15	123,4
Картопля	7,8	95
Овочі	5,8	110
Фрукти і ягоди	10,9	64
Цукор	9,8	24
Кондитерські вироби	25,6	13
Масло вершкове	18,4	5
Олія	16,2	8
Яйця, шт.	0,9	220
Молоко і молокопродукти	7,9	150
М'ясо і м'ясопродукти	38,5	53

Методичні рекомендації

Вартість продуктового набору для працездатної особи на рік складає суму продуктів харчування помножених на мінімальний рівень споживання у натуральному виразі. Відповідно вартість продуктового набору для працездатної особи на місяць становить дванадцятину частини вартості продуктового набору для працездатної особи на рік. Прожитковий мінімум дорівнює сумі всіх витрат за відповідні періоди – місяць чи рік.

Завдання 11. Розрахунок показників розвитку промисловості

Завдання 11.1. За даними табл. 13 розрахувати структурні зрушення в промисловості.

Індекси промислової продукції за видами діяльності

Галузі промисловості	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
Промисловість	103	95	98	106	108
Добувна промисловість	104	96	100	106	103
Переробна промисловість:	103	98	87	106	110
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	114	89	91	110	108
Легка промисловість	100	98	97	98	97
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	120	100	88	114	112
Целюлозно-паперове виробництво, видавнича діяльність	113	87	100	110	112
Виробництво коксу, продуктів нафтопереробка	87	91	98	88	102
Хімічна та нафтохімічна промисловість	110	97	98	103	108
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	114	88	100	113	112
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	99	100	87	109	107
Машинобудування	107	98	91	112	119
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	103	97	97	107	102

Завдання 11.2. За даними табл. 14 розрахувати структурні зрушення в промисловому виробництві за регіонами.

Індекси промислової продукції за регіонами

Області	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5	6
Автономна республіка Крим	112	103	83	114	103
Вінницька	109	99	84	113	106
Волинська	144	90	52	122	119
Дніпропетровська	107	91	79	107	108

1	2	3	4	5	6
Донецька	108	92	78	92	106
Житомирська	109	106	79	113	105
Закарпатська	120	103	51	108	127
Запорізька	119	98	69	104	110
Івано-Франківська	96	79	77	111	105
Київська	108	104	83	118	114
Кіровоградська	110	104	78	110	112
Луганська	116	94	80	102	102
Львівська	113	101	80	93	108
Миколаївська	108	100	86	107	106
Одеська	117	128	78	99	91
Полтавська	103	86	84	98	107
Рівненська	112	99	69	113	109
Сумська	108	106	83	113	104
Тернопільська	109	110	85	109	118
Харківська	110	104	80	113	106
Херсонська	109	101	92	88	81
Хмельницька	115	99	76	119	113
Черкаська	125	133	71	114	104
Чернівецька	121	104	75	110	108
Чернігівська	106	100	84	111	103

Завдання 12. Розрахунок показників розвитку сільського господарства

Завдання 12.1. За даними табл. 15 розрахувати наступні показники та внести їх до таблиці: динаміку структурних зрушень у сільському господарстві; частку продукції рослинництва та тваринництва у валовій продукції сільського господарства; приріст продукції рослинництва та тваринництва у валовій продукції сільського господарства.

Таблиця 15

Вихідні дані для аналізу розвитку сільського господарства

Показники	Роки			
	1	2	3	4
1	2	3	4	5
Валова продукція сільського господарства, млн грн	25 000	28 000	32 000	31 000
валова продукція рослинництва, млн грн	13 000	15 000	16 000	20 000
валова продукція тваринництва, млн грн	12 000	13 000	16 000	11 000

1	2	3	4	5
Приріст продукції: Валова продукція сільського господарства, млн грн валова продукція рослинництва, млн грн валова продукція тваринництва, млн грн				
Структура сільського господарства: Валова продукція сільського господарства, (%) валова продукція рослинництва, (%) валова продукція тваринництва, (%)	100	100	100	100
Динаміка структурних зрушень у сільському господарстві (%): приріст частки рослинництва приріст частки тваринництва				

Змістовний модуль 2. Характеристика потенціалу України та особливості його використання

Завдання 13. Розрахунок показників природно-ресурсного потенціалу

Завдання 13.1. На основі даних Державного комітету України з водного господарства здійснити оцінку використання водних ресурсів у Харківському регіоні за 2008 – 2009 рр., а також проаналізувати частку сільськогосподарських і виробничих потреб у загальному обсязі використання свіжої води у регіоні. Вихідні дані для розрахунків подано у табл. 16.

Таблиця 16

Обсяги використання свіжої води у Харківському регіоні за 2008 – 2009 рр., млн м³

Показники	2008 р.	2009 р.
1	2	3
1. Усього використано свіжої води у регіоні, млн м ³	316,9	283
у тому числі на потреби:		
господарсько-питні	150,1	143
виробничі	127,3	101
сільськогосподарські	5,3	5

1	2	3
зрошення	2,5	2
інші	31,7	32
2. Чисельність населення регіону, осіб	2 780 300	2 764 007
3. Обсяги виробництва промислової продукції, млн грн	35 429,0	35 690,2
4. Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, млн грн	5 612,2	4 979,5

Методичні рекомендації

Потреби води у сільському господарстві – це використання води у зрошувальному землеробстві та меліорації (сільськогосподарські і потреби на зрошування), для водозабезпечення сіл, селищ, населених пунктів (господарсько-питні).

Потреби у промисловому виробництві (виробничі потреби) – це охолодження агрегатів і механізмів, забезпечення санітарно-гігієнічних умов та ін.

Частку сільськогосподарських і виробничих потреб у загальному обсязі використання свіжої води у регіоні визначається на основі використання показника "питома вага", у відсотках.

Показники оцінки використанні водних ресурсів:

1. Коефіцієнт загальної водомісткості ($K_B^{заг}$):

$$K_B^{заг} = \frac{Q_B}{Ч}, \quad (22)$$

де Q_B – загальний обсяг води для потреб території, м³;

$Ч$ – чисельність населення території, осіб.

2. Коефіцієнт водомісткості у комунально-побутовій сфері ($K_B^{КПС}$):

$$K_B^{КПС} = \frac{Q_{КПС}}{Ч}, \quad (23)$$

де $Q_{КПС}$ – обсяг води для потреб комунально-побутової сфери на території, м³.

3. Коефіцієнт водомісткості у сільськогосподарському виробництві ($K_{\text{В}}^{\text{с/г вир.}}$):

$$K_{\text{В}}^{\text{с/г вир.}} = \frac{Q_{\text{с/г вир.}}}{Q_{\text{вир.}}}, \quad (24)$$

де $Q_{\text{с/г вир.}}$ – обсяг води для сільськогосподарських потреб на території, м³;
 $Q_{\text{вир.}}$ – обсяг виробництва продукції, грн;

4. Коефіцієнт водомісткості у промисловому виробництві ($K_{\text{В}}^{\text{пр.вир.}}$):

$$K_{\text{В}}^{\text{пр.вир.}} = \frac{Q_{\text{пр.вир.}}}{Q_{\text{вир.}}}, \quad (25)$$

де $Q_{\text{пр.вир.}}$ – обсяг води для промислових потреб на території, м³.

Завдання 13.2. Проаналізувати структуру земельного фонду Харківського регіону у 2009 – 2010 рр., а також визначити абсолютне відхилення за видами земель та угідь на основі даних табл. 17.

Таблиця 17

Вихідні дані для аналізу структури земельного фонду

Основні види земель та угідь	2009 р.		2010 р.	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія	3 141,8	100	3 141,8	100
у тому числі:				
1. Сільськогосподарські угіддя	2 418,7		2 418,3	
2. Ліси та інші лісовкриті площі	416,5		416,4	
3. Забудовані землі	121,4		121,7	
4. Відкриті заболочені землі	30,6		30,8	
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті щебенем, галькою)	33,7		33,7	
6. Інші землі	60,1		60,2	
7. Землі, що вкриті поверхневими водами	60,8		61,0	

Розрахунки необхідно проводити в такій послідовності: розрахувати показники питомої ваги кожного виду земель у загальній території; визначити абсолютне відхилення за видами земель та угідь; на основі розрахунків зміни структури земель та угідь побудувати кругові діаграми за два роки; зробити обґрунтовані висновки за розрахунками.

Завдання 13.3. Розрахуйте основні показники, що характеризують ступінь використання лісових ресурсів у регіоні (табл. 18).

Таблиця 18

Вихідні дані для оцінки лісових ресурсів Харківського регіону

Показники	2008 р.	2009 р.
Загальна територія регіону, тис. га	3 141,8	3 141,8
у тому числі землі лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	379,5	378,3
Загальний запас деревини за звітний період, млн м ³	68,3	68,3
Чисельність населення регіону, осіб	2 780 300	2 764 007

Методичні рекомендації

Економічна оцінка лісових ресурсів здійснюється з використанням таких показників:

- 1) площа загального лісового фонду, що характеризує загальну площу території, яка вкрита лісом;
- 2) коефіцієнт лісистості території ($K_{л}$):

$$K_{л} = \frac{S_{л}}{S_{заг}} \times 100\%, \quad (26)$$

де $S_{л}$ – площа землі, що покрита лісом, км²;
 $S_{заг}$ – загальна площа території, км²;

- 3) питомі запаси деревини на душу населення ($З_{дер}$):

$$З_{дер} = \frac{Q_{дер}}{Ч}, \quad (27)$$

де $Q_{дер}$ – обсяг запасів деревини території, м³;
 $Ч$ – чисельність населення території, осіб.

Завдання 14. Розрахунок показників демографічного стану

Завдання 14.1. Оцінити демографічний стан в Україні протягом 2007 – 2009 рр. на основі інформації, що міститься в табл. 19.

Таблиця 19

Вихідні дані для розрахунку показників демографічного стану країни

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Чисельність наявного населення, тис. осіб	47 280,8	46 929,5	46 646,0
Чисельність наявного населення, тис. осіб	47 280,8	46 929,5	46 646,0
Кількість народжених, тис. осіб	426,1	460,4	472,7
Кількість померлих, тис. осіб	782,0	758,1	762,9
Природний приріст населення, тис. осіб			
Коефіцієнт народжуваності			
Коефіцієнт смертності			
Міграція населення в межах України, тис. осіб:			
число прибулих	723,6	721,6	711,7
число вибулих	723,6	721,6	711,7
Зовнішня міграція населення, тис. осіб:			
число прибулих	39,6	44,2	46,5
число вибулих	34,9	29,9	29,7
Міграційне сальдо (приріст) населення, тис. осіб			

Завдання 13.2. Провести аналіз міжрегіональної міграції населення за регіонами та визначити міграційне сальдо у 2011 році за допомогою даних табл. 20.

Таблиця 20

Міграція населення за регіонами у 2011 році

Регіони України	Міжрегіональна міграція		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
1	2	3	4
Україна	242 798	242 798	
АР Крим	8 944	8 057	
Вінницький	8 879	10 216	
Волинський	4 719	4 970	
Дніпропетровський	11 888	13 322	

1	2	3	4
Донецький	11 059	13 627	
Житомирський	6 812	8 444	
Закарпатський	2 316	3 254	
Запорізький	6 912	7 397	
Івано-Франківський	5 136	5 380	
Київський	17 121	15 416	
Кіровоградський	5 510	7 970	
Луганський	6 588	8 765	
Львівський	8 058	8 494	
Миколаївський	5 666	6 881	
Одеський	10 679	7 911	
Полтавський	8 691	8 680	
Рівненський	5 969	7 301	
Сумський	5 694	7 112	
Тернопільський	4 500	5 726	
Харківський	16 451	14 989	
Херсонський	5 641	7 007	
Хмельницький	8 181	8 764	
Черкаський	9 308	9 262	
Чернівецький	3 817	3 286	
Чернігівський	6 915	7 117	
м. Київ	43 690	31 002	
м. Севастополь	3 654	2 451	

Завдання 14.3. Провести аналіз основних напрямів міграції населення у 2011 році за допомогою даних табл. 21.

Таблиця 21

Основні напрями міграції у 2011 році

Напрями міграції	Осіб		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
Усі напрями міграції	642 819	629 372	13 447
У межах України	609 902	609 902	–
внутрішньо-регіональна міграція	367 104	367 104	–
міжрегіональна міграція	242 798	242 798	–
Міждержавна міграція	32 917	19 470	13 447

Завдання 14.4. Провести аналіз міждержавної міграції населення за регіонами та визначити міграційне сальдо у 2011 році за допомогою даних табл. 22.

Таблиця 22

Міждержавна міграція населення за регіонами у 2011 році

Регіони України	Міждержавна міграція		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
Україна	32 917	19 470	
АР Крим	3 534	1 402	
Вінницький	1 376	586	
Волинський	470	437	
Дніпропетровський	1 580	1 229	
Донецький	3 118	2 409	
Житомирський	478	359	
Закарпатський	251	480	
Запорізький	1 482	880	
Івано-Франківський	522	392	
Київський	714	275	
Кіровоградський	428	336	
Луганський	1 382	1 827	
Львівський	529	636	
Миколаївський	927	429	
Одеський	3 793	842	
Полтавський	603	409	
Рівненський	313	448	
Сумський	609	429	
Тернопільський	336	329	
Харківський	2 490	1 967	
Херсонський	618	461	
Хмельницький	580	335	
Черкаський	645	316	
Чернівецький	614	219	
Чернігівський	783	465	
м. Київ	3 970	1 254	
м. Севастополь	772	319	

Методичні рекомендації

Рівень звільнення робочої сили ($P_{зв}$) визначається за такою формулою:

$$P_{зв} = \frac{K_{втр}}{K_{заг}} \times 100, \quad (28)$$

де $K_{втр}$ – кількість осіб, що втратять роботу протягом року, осіб;
 $K_{заг}$ – загальна кількість робочої сили, осіб.

Рівень працевлаштування ($P_{прац.}$) розраховується таким чином:

$$P_{прац.} = \frac{K_{прац.}}{K_{заг}} \times 100, \quad (29)$$

де $K_{прац.}$ – кількість осіб, що працевлаштуються протягом року, осіб.

Рівень безробіття ($P_{б}$) визначається за такою формулою:

$$P_{б} = \frac{K_{б}}{K_{заг}} \times 100, \quad (30)$$

де $K_{б}$ – кількість безробітних, осіб.

Природний приріст населення визначається як різниця між кількістю народжених протягом аналізованого періоду і кількістю померлих.

Коефіцієнт народжуваності ($K_{н}$) розраховується за такою формулою:

$$K_{н} = \frac{K_{народ.}}{Ч_{нас.}} \times 1000, \quad (31)$$

де $K_{народ.}$ – кількість народжених, осіб;
 $Ч_{нас.}$ – середньорічна чисельність населення, осіб.

Коефіцієнт смертності ($K_{с}$) розраховується за такою формулою:

$$K_{с} = \frac{K_{помер.}}{Ч_{нас.}} \times 1000, \quad (32)$$

де $K_{помер.}$ – кількість померлих, осіб.

Міграційне сальдо (приріст) населення визначається як різниця між кількістю прибулого населення і кількістю вибулого населення за аналізований період.

Завдання 14.5. Проаналізувати розподіл постійного населення України за місцем проживання, за віковими групами. Розрахунки провести за допомогою даних табл. 23. Зробити обґрунтовані висновки.

**Постійне населення за місцем проживання за віковими групами
(на 1 січня 2012 року)**

Показник	Кількість населення, осіб		
	усього	міське	сільське
Все населення	45963359	31331587	14631772
У тому числі у віці, років			
до 1	506 342	337 913	168 429
1 – 4	1 766 133	1 179 819	586 314
5 – 9	19 225 229	2 126 803	708 426
10 – 14	2 278 484	1 390 406	888 078
18 – 19	3 028 414	2 040 309	988 105
20 – 24	3 801 494	2 717 791	1 083 703
25 – 29	3 626 587	2 681 364	945 223
30 – 34	3 348 620	2 388 514	960 106
35 – 39	3 198 823	2 224 994	973 829
40 – 44	3 081 504	2 113 242	968 262
45 – 49	3 588 710	2 518 425	1 070 285
50 – 54	3 366 046	2 391 573	974 473
55 – 59	3 074 616	2 207 107	867 509
60 – 64	2 054 981	1 440 321	614 660
65 – 69	2 241 587	1 436 206	805 381
70 і старшому	5 075 789	3 046 800	2 028 989

Завдання 14.6. За допомогою даних табл. 23 визначити у загальній кількості постійного населення питому вагу населення у віці молодшого за працездатний, працездатного та старшого за працездатний вік.

Завдання 14.7. Оцінити економічну активність населення за роками. Зробити обґрунтовані висновки.

Запропонувати заходи підвищення рівня економічної активності населення (табл. 24).

Економічна активність населення

Показник	Роки			
	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5
Економічно активне населення, тис.:				
у віці 15 – 70 років;	22 245,4	22 322,3	22 397,4	22 150,3
у працездатному віці	20 545,9	20 606,2	20 675,7	20 321,6

1	2	3	4	5
Зайняте населення, тис.:				
у віці 15 – 70 років;	20 730,4	20 904,7	20 972,3	20 191,5
у працездатному віці	19 032,3	19 189,5	19 251,7	18 365,0
Безробітне населення:				
у віці 15 – 70 років;	1 515,0	1 417,6	1 425,1	1 958,8
у працездатному віці	1 513,7	1 416,7	1 424,0	1 956,6
Економічне неактивне населення:				
у віці 15 – 70 років;	13 542,1	13 312,0	12 971,1	12 823,0
у працездатному віці	8 318,0	8 144,8	7 909,5	8 051,7
Рівень економічної активності, %:				
у віці 15 – 70 років;	62,2	62,6	63,3	63,3
у працездатному віці	71,2	71,7	72,3	71,6
Рівень зайнятості населення, %:				
у віці 15 – 70 років;	57,9	58,7	59,3	57,7
у працездатному віці	65,9	66,7	67,3	64,7
Рівень безробіття населення, %:				
у віці 15 – 70 років;	6,8	6,4	6,4	8,8
у працездатному віці	7,4	6,9	6,9	9,6

Завдання 14.8. Оцінити природний рух населення за місцем проживання, за роками (табл. 25). Зробити обґрунтовані висновки. Запропонувати заходи покращення демографічного стану в країні.

Таблиця 25

Природний рух населення за роками

Показник	Роки			
	2008	2009	2010	2011
Кількість народжених, у тому числі	460,4	472,7	510,6	512,5
у сільській місцевості	153,7	158,6	170,0	173,0
Кількість померлих, у тому числі	782,0	758,1	762,9	754,5
у сільській місцевості	296,3	296,6	291,6	274,4
Природний приріст, у тому числі				
у сільській місцевості				

Завдання 14.9. Провести аналіз безробіття та тривалості пошуку роботи населення за роками (табл. 26). Зробити обґрунтовані висновки. Запропонувати заходи підвищення рівня зайнятості населення.

Таблиця 26

Безробіття та тривалість пошуку роботи

Показник	Роки			
	2008	2009	2010	2011
Безробітне населення у віці 15 – 70 років, тис.	1 515,0	1 417,6	1 425,1	1 958,8
Середня тривалість пошуку роботи, міс.	6	6	6	6
Рівень безробіття населення, %:				
у віці 15 – 70 років;	6,8	6,4	6,4	8,8
у працездатному віці	7,4	6,9	6,9	9,6

Завдання 14.10. Провести аналіз природного руху населення за регіонами у 2011 році за допомогою даних табл. 27.

Таблиця 27

Природний рух населення за регіонами

Регіони	Кількість народжених		Кількість померлих	
	2011 р.	Питома вага	2011 р.	Питома вага
1	2	3	4	5
Україна	512 525		706 739	
АР Крим	23 524		28 501	
Вінницький	18 053		26 873	
Волинський	15 290		14 628	
Дніпропетровський	37 309		54 973	
Донецький	43 373		75 251	
Житомирський	15 108		21 971	
Закарпатський	18 219		15 587	
Запорізький	18 409		28 154	
Івано-Франківський	17 333		17 565	
Київський	20 616		28 869	
Кіровоградський	10 916		17 793	
Луганський	21 671		39 226	
Львівський	30 079		32 848	
Миколаївський	13 093		18 698	

1	2	3	4	5
Одеський	28 986		35 859	
Полтавський	14 755		26 807	
Рівненський	17 544		15 415	
Сумський	10 681		21 160	
Тернопільський	12 404		15 652	
Харківський	27 226		42 544	
Херсонський	12 323		16 883	
Хмельницький	14 690		21 766	
Черкаський	12 594		22 001	
Чернівецький	11 050		11 665	
Чернігівський	10 534		22 232	
м. Київ	32 488		28 292	
м. Севастополь	4 257		5 526	

Методичні рекомендації

Структура постійного населення характеризується питомою вагою кожної вікової групи населення за місцем проживання.

Завдання 15. Розрахунок показників людського потенціалу

Завдання 15.1. Розрахувати індекс пропорційного відтворення людського потенціалу за такими даними:

індекс якісного відтворення людського потенціалу становить 0,98;

індекс кількісного відтворення людського потенціалу дорівнює 0,87.

Методичні рекомендації

Індекс пропорційності людського розвитку розраховується за формулою:

$$I_{\text{ПЛР}} = \frac{I_{\text{ЯЛР}}}{I_{\text{КЛР}}}, \quad (33)$$

де $I_{\text{ЯЛР}}$ – індекс якісного людського розвитку;

$I_{\text{КЛР}}$ – індекс кількісного людського розвитку.

Завдання 15.2. Розрахувати показник якості зайнятого населення за такими даними:

кількість населення зайнятого у сільському господарстві дорівнює 1 226 980 осіб, $\lambda_1 = 0,4$;

кількість населення, що працює у нефункціональній сфері (робота, що не передбачає випуску готової продукції) – 34 567 осіб, $\lambda_2 = 0,6$;

кількість працездатного населення – 34 023 780 осіб.

Методичні рекомендації

Показник якості зайнятого населення розраховується за допомогою формули:

$$P_{язн} = \frac{N_1 \times \lambda_1 + N_2 \times \lambda_2}{N_{пр}}, \quad (34)$$

де N_1 – кількість населення зайнятого у сільському господарстві, осіб;

N_2 – кількість населення, що працює у нефункціональній сфері (робота, що не передбачає випуску готової продукції), осіб;

$N_{пр}$ – кількість працездатного населення, осіб.

Завдання 15.3. Розрахувати показник наявного людського потенціалу за такими даними:

кількість зайнятого в промисловості населення становить 1 345 600 осіб;

кількість працездатного населення – 34 023 780 осіб;

показник якості зайнятого населення дорівнює 0,58.

Методичні рекомендації

Показник наявного людського потенціалу визначається за формулою:

$$N_{л} = \frac{N_{зпр} \times I_{плр}}{N_{пр} \pm I_{плр}}, \quad (35)$$

де $N_{зпр}$ – кількість зайнятого у відповідній сфері населення, осіб;

$N_{пр}$ – кількість працездатного населення у відповідній сфері, осіб;

$I_{плр}$ – показник якості зайнятого населення.

Завдання 16. Розрахунок показників ринку праці

Завдання 16.1. На початок року чисельність робочої сили становила 35 млн осіб, чисельність безробітних дорівнювала 1,2 млн осіб.

Протягом року за умов незмінної робочої сили знайдуть роботу 0,9 млн осіб, а втратять роботу – 2 млн осіб.

Необхідно розрахувати: коефіцієнт звільнення; коефіцієнт працевлаштування; рівень безробіття на початку та в кінці року; зміну рівня безробіття за рахунок безробітних, які знайдуть роботу протягом року; зміну рівня безробіття за рахунок зайнятих, які втратять роботу протягом року.

Завдання 16.2. На початок року чисельність робочої сили становила 28 млн осіб, чисельність безробітних дорівнювала 2 млн осіб. Протягом року за умов незмінної робочої сили знайдуть роботу 0,7 млн осіб, а втратять роботу – 2,2 млн осіб.

Необхідно розрахувати: коефіцієнт звільнення; коефіцієнт працевлаштування; рівень безробіття на початку та в кінці року; зміну рівня безробіття за рахунок безробітних, які знайдуть роботу протягом року; зміну рівня безробіття за рахунок зайнятих, які втратять роботу протягом року.

Методичні рекомендації

Рівень безробіття визначається за формулою:

$$P_U = \frac{U}{L} \times 100\%, \quad (36)$$

де P_U – рівень безробіття (%);

U – чисельність безробітних (млн осіб);

L – чисельність робочої сили (млн осіб).

$$P_U = \left(1 - \frac{E}{L}\right) \times 100\%, \quad (37)$$

де E – чисельність зайнятих.

Протягом досліджуваного періоду може відбуватися перехід працівників із стану зайнятості у стан безробіття і навпаки. Для аналізу цих зрушень використовують коефіцієнти працевлаштування і звільнення.

Коефіцієнт працевлаштування розраховується за формулою:

$$K_{\Pi} = \frac{U_{\Pi}}{U} \times 100\%, \quad (38)$$

де K_{Π} – коефіцієнт працевлаштування;

U_{Π} – чисельність працевлаштованих безробітних (млн осіб);

U – чисельність безробітних (млн осіб).

Коефіцієнт звільнення розраховується за формулою:

$$K_3 = \frac{E_3}{E} \times 100\%, \quad (39)$$

де K_3 – коефіцієнт звільнення;

E_3 – чисельність звільнених працівників (млн осіб);

E – чисельність зайнятих (млн осіб).

Завдання 17. Розрахунок показників збалансованості робочих місць і робочої сили

Завдання 17.1. Розрахувати коефіцієнт навантаження на одне робоче місце та коефіцієнт вакантності за наступними даними:

чисельність безробітних становить 2,1 млн осіб;

кількість вакантних робочих місць дорівнює 0,7 млн.

Завдання 17.2. Розрахувати коефіцієнт навантаження на одне робоче місце та коефіцієнт вакантності за наступними даними:

чисельність безробітних становить 1,9 млн осіб;

кількість вакантних робочих місць дорівнює 1 млн.

Завдання 17.3. Розрахувати коефіцієнт навантаження на одне робоче місце та коефіцієнт вакантності за наступними даними:

чисельність безробітних становить 2,3 млн осіб;

кількість вакантних робочих місць дорівнює 1,2 млн.

Методичні рекомендації

Коефіцієнти, що характеризують наявність незбалансованості на ринку праці:

коефіцієнт навантаження на одне робоче місце розраховується як відношення чисельності офіційно зареєстрованих безробітних до кількості вакантних робочих місць.

коефіцієнт вакантності, навпаки, відображає відношення кількості вакансій до кількості претендентів на них.

Завдання 17.4. У галузі у попередній період нараховується 180 тис. функціонуючих робочих місць. Протягом розрахункового періоду буде створено 10 тис. робочих місць та ліквідовано 3 тис.

Розрахувати:

кількість функціонуючих робочих місць у розрахунковий період;

темп створення нових робочих місць;

темп ліквідації робочих місць;

темп зміни зайнятості через темп створення та ліквідації робочих місць;

темп зміни зайнятості через зміну кількості робочих місць.

Завдання 17.5. Розрахувати темп зміни зайнятості та кількість функціонуючих робочих місць за наступними даними:

кількість функціонуючих робочих місць у попередній період становила 250 тис.;

темп створення додаткових робочих місць дорівнює 0,27;

темп ліквідації робочих місць становить 0,35.

Завдання 17.6. У розрахунковий період загальна кількість робочих місць становила 220 тис. Протягом розрахункового періоду буде додатково створено 35 тис. робочих місць і ліквідовано 12 тис.

Розрахувати:

оборот робочих місць;

темп зміни зайнятості.

Методичні рекомендації

Сума зайнятих та безробітних визначає економічну категорію "робоча сила" і характеризує економічно активне населення.

Темп приросту економічно активного населення країни визначається за формулою:

$$T_{\text{пр}}(\text{ЕАН}) = \frac{Ч_{\text{зр}} - Ч_{\text{бр}}}{Ч_{\text{бр}}} \times 100\%, \quad (40)$$

де $T_{\text{пр}}(\text{ЕАН})$ – темп приросту економічно активного населення країни;

$Ч_{\text{зр}}$ – чисельність населення країни звітного року;

$Ч_{\text{бр}}$ – чисельність населення країни базового року.

Рівень безробіття визначається за формулою:

$$P_U = \frac{U}{L} \times 100\%, \quad (41)$$

де P_U – рівень безробіття (%);

U – чисельність безробітних;

L – чисельність робочої сили.

Коефіцієнт працевлаштування розраховується як відношення чисельності працевлаштованих безробітних до чисельності безробітних.

Коефіцієнт звільнення розраховується як відношення чисельності звільнених працівників до чисельності зайнятих.

Завдання 17.7. У розрахунковий період темп працевлаштування дорівнюватиме 0,32, а чисельність звільнених працівників досягне 20 тис. осіб. У попередній період у галузі було зайнято 250 тис. чол. Оборот робочих місць дорівнює 0,37.

Обчислити: чисельність працевлаштованих у розрахунковий період; темп звільнення працівників; оборот робочої сили; "холостий" оборот робочої сили; темп зміни зайнятості.

Завдання 17.8. Розрахувати: кількість робочих місць, створених протягом розрахункового періоду; темп ліквідації робочих місць; кількість функціонуючих робочих місць у розрахунковий період; темп зміни зайнятості; оборот робочих місць; надлишковий оборот робочих місць.

У галузі в попередній період функціонувало 220 тис. робочих місць. У розрахунковий період темп створення додаткових робочих місць дорівнюватиме 0,21, а кількість ліквідованих робочих місць досягне 27 тис.

Завдання 17.9. У розрахунковий період ВВП зросте на 7,2 %, продуктивність праці на – 5,3 %. Обчислити частку приросту ВВП за рахунок продуктивності праці та чисельності зайнятих.

Завдання 17.10. У попередній період чисельність зайнятих на ринку праці становила 25 млн осіб, продуктивність дорівнювала 12 тис. грн на одну особу. У розрахунковий період чисельність зайнятих

становитиме 30 млн осіб, а продуктивність праці досягне 15 тис. грн на одну особу.

Розрахувати вартісний загальний приріст ВВП та окремо за рахунок продуктивності праці і чисельності зайнятих.

Методичні рекомендації

Аналіз тенденцій зайнятості охоплює визначення:

динаміки чисельності зайнятих;

структури зайнятості;

рівня зайнятості – відношення чисельності зайнятих до чисельності робочої сили;

динаміки збалансованості робочих місць на рівні галузі або регіону.

Аналіз динаміки збалансованості робочої сили передбачає розрахунок показників обороту робочих місць та обороту робочої сили.

Для характеристики обороту робочих місць розраховуються темп створення нових робочих місць та темп ліквідації робочих місць. Різниця між цими показниками буде характеризувати темп зміни зайнятості. Сума цих показників визначає оборот робочих місць.

Галузевий оборот робочої сили розраховується за двома показниками:

темперу працевлаштування;

темперу звільнення працівників.

Різниця між цими показниками характеризує темп зміни зайнятості. Сума цих показників означає оборот робочої сили.

Зіставлення динаміки робочих місць і робочої сили дає змогу виявити збалансованість між темпами їхньої зміни на ринку праці.

На рівні національної економіки продуктивність праці визначається як співвідношення між вартістю ВВП та чисельністю зайнятих.

Завдання 18. Оцінка паливно-енергетичного комплексу

Завдання 18.1. Проаналізувати структуру споживання енерго-ресурсів в економічних районах України. Побудувати графіки. Зробити обґрунтовані висновки (табл. 28).

Споживання енергоресурсів в економічних регіонах

Вид ресурсів	Економічні райони України			
	Донецький	Центральний	Придніпровський	Карпатський
Природний газ, млн м ³	37	16	23	17
Нафта, млн т	25	41	40	41
Вугілля, млн т	30	22	23	27

Коефіцієнти перерахунку в умовне паливо наступні: для вугілля – 0,9, нафтопродуктів – 1,4, газу – 1,2.

Методичні рекомендації

Послідовність розв'язання завдання:

здійснити перерахунок натуральних одиниць енергоресурсів в умовні одиниці (добуток коефіцієнта перерахунку і обсягу відповідного ресурсу);

знайти питому вагу кожного з видів ресурсів у загальному їх обсязі за кожним економічним районом.

Зробити висновки.

Завдання 19. Оцінка транспортного комплексу

Завдання 19.1. Проаналізувати структуру перевезення вантажів за видами транспорту за період 2008 – 2011 рр. за допомогою аналізу індексів обсягу перевезення вантажів (табл. 29).

Індекси обсягу перевезення вантажів за видами транспорту

Вид транспорту	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
1	2	3	4	5
Наземний	104	106	99	83
залізничний	106	107	97	79
автомобільний	104	108	101	84
трубопровідний	96	96	95	83

1	2	3	4	5
Водний	107	106	81	50
морський	101	105	90	57
річковий	111	106	75	46
Авіаційний	78	105	98	83

Завдання 19.2. Проаналізувати структуру перевезення пасажирів за період 2008 – 2011 рр. за допомогою аналізу індексів обсягу перевезення пасажирів транспортом загального користування (табл. 30).

Таблиця 30

**Індекси обсягу перевезення пасажирів транспортом
загального користування**

Вид транспорту	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Наземний	101	100	101	87
Залізничний	101	100	100	96
Автомобільний	104	105	105	92
Трамвайний	97	95	94	82
Тролейбусний	94	91	97	81
Метрополітенний	103	101	103	78
Водний	95	74	93	87
Морський	96	71	96	85
Річковий	90	92	84	97
Авіаційний	114	113	125	83

Завдання 19.3. Проаналізувати структуру вантажообороту за видами транспорту за період 2008 – 2011 рр. (табл. 31).

Таблиця 31

Перевезення вантажів за видами транспорту, млрд т·км

Вид транспорту	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Наземний	475,9	491,2	491,2	387,8
Залізничний	240,8	262,5	257,0	196,2
Автомобільний	40,6	46,6	54,9	49,7
Трубопровідний	194,5	182,1	179,6	141,9
Водний	18,4	18,6	15,8	8,0
Морський	12,1	12,9	11,3	5,2
Річковий	6,3	5,7	4,5	2,8
Авіаційний	0,3	0,4	0,4	0,4

Завдання 19.4. Проаналізувати структуру перевезення вантажів залізничним транспортом загального користування за період 2008 – 2011 рр. (табл. 32).

Таблиця 32

Перевезення вантажів залізничним транспортом загального користування, млн т

Вид вантажу	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Вугілля	124	126	129	109
Кокс	11	13	12	10
Нафта та нафтопродукти	25	28	30	27
Чорні метали	54	57	52	37
Лісові	5	5	5	4
Хлібні	11	11	18	20
Руда	87	93	86	73
Цемент	11	11	12	6
Хімічні та мінеральні добрива	13	16	15	11
Інші вантажі	138	154	140	94

Завдання 19.5. Проаналізувати структуру перевезення вантажів автомобільним транспортом за регіонами за період січень – вересень 2008 – 2011 рр. (табл. 33).

Таблиця 33

Перевезення вантажів автомобільним транспортом за регіонами, млн т

Регіони	Січень – вересень			
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
1	2	3	4	5
Україна	1167,2	1255,2	1266,6	1065,1
АР Крим	21,5	26,4	26,1	20,2
Вінницький	30,3	33,7	33,9	25,8
Волинський	11,6	12,0	12,6	9,5
Дніпропетровський	325,1	367,0	347,1	303,0
Донецький	182,5	188,5	174,9	131,5
Житомирський	38,2	41,6	45,0	36,1
Закарпатський	16,5	20,8	18,0	11,6
Запорізький	51,3	50,7	59,1	34,4

1	2	3	4	5
Івано-Франківський	10,2	11,6	11,8	9,8
Київський	32,1	38,5	40,5	39,5
Кіровоградський	28,1	28,6	31,3	27,3
Луганський	28,3	26,9	27,4	24,8
Львівський	21,8	21,6	23,0	20,4
Миколаївський	30,7	27,3	28,3	21,9
Одеський	24,7	25,6	30,5	26,6
Полтавський	115,5	122,2	130,4	140,5
Рівненський	18,9	19,6	21,3	17,2
Сумський	13,0	13,7	13,5	13,0
Тернопільський	13,0	13,4	13,6	12,6
Харківський	35,3	42,2	45,5	28,9
Херсонський	11,8	12,6	14,1	13,2
Хмельницький	23,9	26,7	29,1	20,9
Черкаський	30,0	24,7	32,6	25,9
Чернівецький	8,9	8,1	8,9	8,8
Чернігівський	14,2	14,1	15,3	12,0
м. Київ	20,1	26,9	21,8	19,0
м. Севастополь	9,7	10,2	11,0	10,0

Завдання 19.6. Проаналізувати структуру вантажообороту автомобільного транспорту за регіонами за період січень – вересень 2008 – 2011 рр. (табл. 34).

Таблиця 34

Вантажооборот автомобільного транспорту за регіонами, млн т·км

Регіони	Січень – вересень			
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
1	2	3	4	5
Україна	40 566,5	46 569,9	54 877,2	49 780,7
АР Крим	810,0	1 091,2	1 259,8	939,9
Вінницький	1 188,3	1 567,8	1 666,4	1 320,9
Волинський	1 253,2	1 295,6	1 689,8	1 359,1
Дніпропетровський	2 660,0	3 219,2	3 541,0	3 213,8
Донецький	2 523,0	2 771,1	2 853,0	2 458,3
Житомирський	852,5	1 001,1	975,4	825,5
Закарпатський	2 041,2	2 326,5	2 592,0	2 433,9

1	2	3	4	5
Запорізький	2 437,9	2 772,7	2 242,5	1 631,8
Івано-Франківський	716,7	898,0	1 098,0	1 264,2
Київський	2 624,3	2 692,7	3 669,4	3 431,1
Кіровоградський	697,5	874,6	1 010,4	1 112,2
Луганський	1 740,3	2 012,9	2 314,6	2 190,1
Львівський	2 478,6	2 784,0	2 882,0	2 993,3
Миколаївський	1 140,8	1 178,9	1 459,0	1 422,4
Одеський	1 476,6	1 593,5	2 592,3	2 633,8
Полтавський	2 021,4	2 331,8	2 692,1	2 575,1
Рівненський	1 227,7	1 255,8	1 448,6	1 250,2
Сумський	653,7	758,2	817,3	673,4
Тернопільський	769,5	933,6	1 125,6	1 005,4
Харківський	2 201,2	2 763,2	3 574,5	3 148,0
Херсонський	753,9	973,5	1 170,7	983,9
Хмельницький	1 610,1	1 588,4	2 284,9	1 887,5
Черкаський	1 148,4	1 286,6	1 693,3	1 533,9
Чернівецький	449,3	608,3	985,9	1 121,3
Чернігівський	846,6	942,8	1 192,9	1 010,2
м. Київ	4 031,2	4 711,9	5 656,3	5 016,8
м. Севастополь	212,6	336,0	389,5	344,7

Завдання 19.7. Проаналізувати структуру транспортування (перекачування) вантажів трубопроводами за січень – вересень 2008 – 2011 рр. за допомогою даних табл. 35.

Таблиця 35

Транспортування (перекачка) вантажів трубопроводами, млн. т

Вид вантажу	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Усі вантажі	204	196	187	155
Газ	156	142,5	143,2	114
Нафта та нафтопродукти	45	51	41	39
Аміак	3	2,5	2,6	2

Завдання 20. Характеристика соціально-економічного розвитку інтегральних економічних районів

Завдання 20.1. Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток інтегрального економічного району – Придніпровського (Дніпропет-

ровська, Запорізька та Кіровоградська області). Вихідні дані для проведення розрахунків наведено в табл. 36 та табл. 37.

Таблиця 36

Вихідні дані для розрахунку показників соціально-економічного розвитку інтегральних економічних районів

Показники	Роки	Дніпропетровська	Кіровоградська
ВРП у розрахунку на одну особу, грн	2009	20 868	9 546
	2010	30 918	13 515
Обсяг реалізованої промислової продукції, тис. грн	2009	109 585 169,2	5 602 911,5
	2010	142 612 428,6	7 308 070,6
Інвестиції в основний капітал, млн грн	2009	14 874	2 481,7
	2010	18 063	3 047,7
Витрати на інноваційну діяльність, тис. грн	2009	1 179 598,7	107 286,5
	2010	1 355 469,9	40 647,2
Середньомісячна заробітна плата, грн	2009	1 455	1 054
	2010	1 876	1 428
Рівень зареєстрованого безробіття, %	2009	1,7	3,3
	2010	1,5	2,9

Таблиця 37

Вихідні дані для розрахунку показників соціально-економічного розвитку інтегральних економічних районів

Показники	Роки	Запорізька
ВРП у розрахунку на одну особу, грн	2009	18 022
	2010	23 232
Обсяг реалізованої промислової продукції, тис. грн	2009	54 438 349,5
	2010	66 969 631,2
Інвестиції в основний капітал, млн грн	2009	6 407
	2010	7 459
Витрати на інноваційну діяльність, тис. грн	2009	160 330,3
	2010	202 485
Середньомісячна заробітна плата на одного штатного робітника, грн	2009	1 394
	2010	1 812
Рівень зареєстрованого безробіття, %	2009	2,3
	2010	2,0

Методичні рекомендації

Вплив факторів на обсяг валового регіонального продукту визначається за допомогою формули:

$$y = 0,71449x_1 + 0,75087x_2 + 0,14804x_3 - 0,0786x_4, \quad (42)$$

де y – валовий регіональний продукт;

x_1 – обсяг інвестицій в основний капітал;

x_2 – обсяг витрат на інноваційну діяльність;

x_3 – кількість зайнятого населення;

x_4 – обсяг зносу основних фондів.

Коефіцієнт еластичності визначається за допомогою формули:

$$E_i = b_i \frac{\bar{x}_i}{y_i}, \quad (43)$$

де b_i – коефіцієнт регресії змінної;

$\bar{x}_i$ – середнє значення факторної змінної;

y_i – середнє значення результуючої змінної.

Рекомендована література

1. Зінь Е. А. Регіональна економіка : підручник / Зінь Е. А. – К. : ВД "Професіонал", 2007. – 528 с.
2. Коваль Я. В. Регіональна економіка : навч. посібн. / Коваль Я. В., Антоненко І. Я. – К. : ВД "Професіонал", 2005. – 272 с.
3. Коротун С. І. Регіональна економіка : конспект лекцій / С. І. Коротун, О. Я. Романів. – Рівне : Вид. ДІВА, 2008. – 64 с.
4. Лишиленко В. І. Регіональна економіка : підручник для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Лишиленко. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 384 с.
5. Манів З. О. Регіональна економіка : навч. посібн. / Манів З. О., Луцький І. М., Манів С. З. – Львів : "Магнолія 2006", 2007. – 562 с.
6. Регіональна економіка : навч. посібн. / Золотарьов А. М., Гіковата Н. К., Кудлай А. В. та ін. ; за заг. ред. д.е.н. А. М. Золотарьова. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 368 с.

